

فصلنامه علمی تخصصی فقه و حقوق معاصر

سال یازدهم - زمستان ۱۴۰۴ - شماره ۳۴ - ص ۵-۳۹

جرم‌انگاری بزه انتقال مال غیر در حقوق جزای ایران

فرزانه اسدی خلیق^۱

چکیده

بزه انتقال مال غیر یکی از مهم‌ترین جرایم علیه اموال و مالکیت در حقوق جزای ایران است که به منظور حمایت از حق مالکیت و حفظ امنیت معاملات مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است. این جرم زمانی تحقق می‌یابد که شخصی بدون داشتن مالکیت یا اذن قانونی، مال متعلق به دیگری را به نحوی از انحا به شخص ثالث منتقل کند. قانونگذار ایران با تصویب ماده واحده قانون انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸، این رفتار را جرم دانسته و برای مرتکب آن مجازات مقرر کرده است. بررسی عناصر قانونی، مادی و معنوی این جرم نشان می‌دهد که علم مرتکب به تعلق مال به غیر و قصد انجام عمل انتقال، از شرایط اساسی تحقق آن محسوب می‌شود. جرم‌انگاری این رفتار نقش مهمی در حمایت از حقوق مالکانه و جلوگیری از سوءاستفاده در معاملات دارد.

کلیدواژگان: انتقال مال غیر، حقوق جزای ایران، مالکیت، جرم علیه اموال، عناصر جرم.

^۱ - دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

مقدمه

بزه انتقال مال غیر، به‌عنوان یکی از چالش‌برانگیزترین جرایم علیه مالکیت، در نظام حقوقی ایران اهمیت ویژه‌ای یافته است. گستردگی معاملات، پیچیدگی روابط اقتصادی، و افزایش حجم دادوستدهای غیررسمی موجب شده است که این جرم نه تنها از منظر حقوق کیفری، بلکه از نظر امنیت حقوقی و اقتصادی نیز مورد توجه جدی قرار گیرد. انتقال مال متعلق به دیگری بدون اذن یا اختیار قانونی، بنیان اعتماد عمومی در حوزه معاملات را تضعیف کرده و نظم اقتصادی جامعه را تهدید می‌کند. قانونگذار ایرانی از دهه‌های نخست شکل‌گیری حقوق مدرن، با تصویب ماده واحده قانون انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸، ضرورت جرم‌انگاری این رفتار را تشخیص داده است. این قانون که بر مبنای حمایت از مالکیت مشروع و مقابله با سوءاستفاده‌های حقوقی تدوین شد، ساختاری مستقل برای شناخت این جرم فراهم کرده است. از آن دوره تاکنون، علی‌رغم تغییرات گسترده در ساختار اقتصادی و توسعه ابزارهای معاملاتی، این قانون همچنان ستون اصلی مقابله با این بزه در حقوق کیفری ایران به شمار می‌آید. از منظر تحلیلی، بزه انتقال مال غیر دارای سه رکن اصلی است: رکن قانونی، که پایگاه حقوقی جرم را مشخص می‌کند؛ رکن مادی، که شامل رفتار انتقال، متعلق بودن مال به دیگری و ایجاد ضرر برای مالک است؛ و رکن معنوی، که مبتنی بر علم و سوءنیت مرتکب نسبت به غیر بودن مال می‌باشد. تحقق هم‌زمان این عناصر، مرز انتقال مجرمانه مال غیر را از اشتباهات حقوقی یا معاملات معارض فاقد وصف کیفری جدا می‌سازد. اهمیت این جرم فراتر از ابعاد حقوقی و کیفری آن است. پیامدهای اقتصادی و اجتماعی بزه انتقال مال غیر، از جمله کاهش اعتماد عمومی به معاملات، افزایش دعاوی قضایی، و برهم خوردن امنیت سرمایه‌گذاری، ضرورت دقت در تحلیل این موضوع را دوچندان کرده است. در چنین شرایطی، قانونگذار و نظام قضایی موظف‌اند با تفسیر دقیق مقررات و اتخاذ سیاست کیفری کارآمد، از حقوق مالکانه افراد حمایت کرده و از شکل‌گیری بسترهای سوءاستفاده جلوگیری کنند.

بنابراین، پرداختن به موضوع جرم‌انگاری انتقال مال غیر، نه تنها از جهت شناخت عناصر و ارکان آن، بلکه از حیث بررسی نقش آن در تثبیت امنیت اقتصادی و اجتماعی اهمیت دارد. مطالعه جامع این بزه می‌تواند زمینه‌ای برای اصلاح ساختارهای قانونی، ارتقای شفافیت در معاملات، و تقویت حفاظت کیفری از حق مالکیت فراهم آورد.

۱- تعاریف و مفاهیم

۱-۱- تعریف جرم و بزه در قانون مجازات اسلامی ایران

در نظام حقوق کیفری، تعریف جرم و تمایز آن از مفاهیم هم‌جوار، نقش اساسی در تعیین قلمرو مداخله دولت و حدود مسئولیت کیفری افراد دارد. قانون مجازات اسلامی ایران با رویکردی مبتنی بر اصول کلاسیک حقوق جزا، مفهوم جرم را به صورت مضیق و مبتنی بر نص قانونی تعریف کرده است؛ امری که نشان‌دهنده التزام قانون‌گذار به اصل حاکمیت قانون و پرهیز از تفسیر موسع در امور کیفری است. در مقابل، مفهوم بزه اگرچه در متن قانون مجازات اسلامی تعریف مستقل و صریحی ندارد، اما در ادبیات حقوقی و جرم‌شناختی، به‌عنوان مفهومی مکمل و تحلیلی مورد توجه قرار می‌گیرد.^۱

بر اساس ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود». این تعریف، جرم را پدیده‌ای صرفاً اعتباری و وابسته به اراده قانون‌گذار معرفی می‌کند و تحقق آن را منوط به وجود سه عنصر قانونی، مادی و معنوی می‌داند. همچنین این رویکرد با اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها که در اصل ۳۶ قانون اساسی و ماده ۱۱ همان قانون مورد تصریح قرار گرفته، هماهنگ است؛ به‌نحوی که هیچ رفتاری را نمی‌توان جرم تلقی کرد مگر آن‌که پیشاپیش در قانون برای آن ضمانت اجرای کیفری پیش‌بینی شده باشد.^۲

در مقابل، «بزه» در قانون مجازات اسلامی تعریف نشده و اساساً مفهومی فراتر از چارچوب تقنینی حقوق کیفری است. بزه در تحلیل‌های جرم‌شناختی به هر رفتار ضدهنجاری اطلاق می‌شود که به ارزش‌ها و نظم اجتماعی لطمه وارد می‌کند، حتی اگر هنوز در قالب عنوان مجرمانه شناسایی نشده باشد.^۳

همین تمایز سبب شده است که جرم، مفهومی حقوقی و واکنشی تلقی شود، در حالی که بزه مفهومی توصیفی و پیشینی است که در مقالات علمی معتبر حقوق کیفری و جرم‌شناسی، به‌عنوان ابزار تحلیل علل انحراف و

^۱ - امید، جلیل (۱۳۹۴)، تفسیر قانون در حقوق جزا، چاپ نخست، تهران: نشر مخاطب، ص ۵۶

^۲ - رسولی، علی (۱۴۰۳)، جستاری در قانون مجازات راجع به انتقال مال غیر، چاپ اول، انتشارات دادبخش، ص ۳۷

^۳ - آقایی، سارا (۱۳۹۳)، جزای اختصاصی، تهران: انتشارات دوران‌دیشان، ص ۷۲

طراحی سیاست‌های پیشگیرانه مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ تمایزی که درک آن، شرط ورود دقیق به مباحث نوین سیاست جنایی در حقوق ایران تلقی می‌شود.

۱-۲- جایگاه بزه انتقال مال غیر در حقوق کیفری

در منظومه حقوق کیفری ایران، بزه انتقال مال غیر به‌عنوان یکی از مصادیق مهم تعرض به مالکیت، جایگاهی خاص و چندلایه دارد؛ زیرا این رفتار در مرز میان جرایم علیه اموال و جرایم مبتنی بر تقلب و فریب قرار می‌گیرد. اهمیت این بزه از آن‌روست که قانون‌گذار با جرم‌انگاری آن، نه‌تنها از حق عینی مالک حمایت می‌کند، بلکه به اعتماد عمومی در معاملات و امنیت روابط اقتصادی نیز نظر دارد. از همین منظر، انتقال مال غیر صرفاً یک تخلف معاملاتی ساده تلقی نمی‌شود، بلکه رفتاری است که نظم حقوقی مبادلات را به‌طور مستقیم مخدوش می‌سازد.^۱

مبنای قانونی این بزه در حقوق ایران، قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ است که همچنان با استناد روبه قضایی و دکترین معتبر، لازم‌الاجرا تلقی می‌شود. مطابق ماده ۱ این قانون، هرکس مال غیر را با علم به عدم مالکیت، به‌نحو عین یا منفعت منتقل کند، کلاهبردار محسوب می‌شود. این تصریح، جایگاه بزه انتقال مال غیر را در پیوند مستقیم با جرم کلاهبرداری قرار می‌دهد، به‌گونه‌ای که قانون‌گذار، بدون آن‌که تمامی ارکان خاص کلاهبرداری را احصا کند، صرف علم به عدم مالکیت و وقوع انتقال را برای تحقق عنوان مجرمانه کافی دانسته است. در عین حال، مواد قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، به‌ویژه ماده ۲، چارچوب کلی جرم‌بودن این رفتار و شمول مسئولیت کیفری را تکمیل می‌کند.^۲

از حیث تحلیلی، جایگاه بزه انتقال مال غیر را باید در تقاطع حقوق کیفری اختصاصی و سیاست جنایی حمایتی جست‌وجو کرد. برخلاف برخی جرایم علیه اموال که صرفاً ناظر به ورود ضرر مادی هستند، این بزه متضمن عنصر فریب و اخلال در اعتماد مشروع اشخاص ثالث است؛ امری که در مقالات معتبر حقوق کیفری به‌عنوان توجیه اصلی شدت واکنش کیفری نسبت به آن مطرح شده است. بدین ترتیب، انتقال مال غیر نه‌تنها ابزار

^۱ - باقری، سعید؛ ساسان نژاد، امیر هوشنگ (۱۳۹۰)، مسائل حقوقی پیرمون جرم کلاهبرداری، چاپ چهارم، تهران: انتشارات فردوسی، ص ۵۵

^۲ - زینالی، توحید (۱۴۰۱)، جرم انتقال مال غیر در رویه دادگاه‌ها، چاپ پنجم، انتشارات چراغ دانش، ص ۴۶

حمایت از مالک، بلکه وسیله‌ای برای صیانت از سلامت نظام معاملاتی محسوب می‌شود و همین کارکرد دوگانه، جایگاه ویژه آن را در میان جرایم مالی در حقوق کیفری ایران تثبیت می‌کند.^۱

۲- ماهیت حقوقی و جرم‌شناختی انتقال مال غیر

در تحلیل ماهیت حقوقی و جرم‌شناختی بزه انتقال مال غیر، باید این پدیده را هم به‌عنوان یک رفتار مجرمانه در چارچوب حقوق کیفری و هم به‌عنوان یک رخداد اجتماعی و روان‌شناختی مورد بررسی قرار داد. از منظر حقوقی، این جرم نمود تجاوز به مالکیت مشروع شخص ثالث است و بدون رضایت مالک، هرگونه انتقال مال اعم از عین یا منفعت، وصف کیفری پیدا می‌کند. قانونگذار ایرانی در ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ و مواد مرتبط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، این رفتار را جرم‌انگاری کرده و ارکان مادی و معنوی آن را تعیین نموده است. رکن مادی شامل اقدام فیزیکی یا حقوقی برای انتقال مال و رکن معنوی مبتنی بر علم و قصد اضرار به مالک است؛ بنابراین، ماهیت حقوقی جرم بر پایه حفاظت از مالکیت و تضمین امنیت اقتصادی و معاملات استوار است.^۲

از منظر جرم‌شناختی، انتقال مال غیر رفتاری است که تحت تأثیر انگیزه‌ها، ویژگی‌های شخصیتی و شرایط اجتماعی و اقتصادی فرد شکل می‌گیرد. نظریه‌های کلاسیک جرم‌شناسی، رفتار مجرمانه را نتیجه انتخاب آزاد و ارادی فرد می‌دانند و بر همین اساس، علم و قصد مرتکب نسبت به غیرمشروع بودن انتقال، شرط تحقق مسئولیت کیفری است. در کنار این دیدگاه، نظریه‌های روان‌شناختی و اجتماعی نشان می‌دهند که طمع، فرصت‌طلبی، ادراک نادرست مالکیت و فشارهای اقتصادی، زمینه ارتکاب جرم را افزایش می‌دهند و تحلیل این عوامل برای سیاست‌های پیشگیری و کاهش وقوع جرم اهمیت دارد.^۳

^۱ - بهرامی، بهرام؛ بهرامی، زهرا (۱۳۸۹)، معامله فضولی و انتقال مال غیر، تهران: انتشارات نگاه بینه، ص ۳۸

^۲ - حسینی پور، محمد صادق (۱۳۹۳)، بررسی جرایم انتقال مال غیر و معامله معارض با معامله فضولی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت، ص ۷۲

^۳ - فروغی، وحید (۱۳۹۷)، تحلیل آثار حقوقی جرم انگاری معامله به مال غیر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران پردیس بین‌المللی ارس، ص ۴۳

ماهیت ترکیبی این جرم باعث می‌شود که تحلیل آن همزمان نیازمند درک اصول حقوقی مالکیت و قوانین کیفری و هم بررسی انگیزه‌ها و رفتارهای فردی باشد. تفاوت کلیدی بزه انتقال مال غیر با دیگر جرایم علیه اموال مانند سرقت یا خیانت در امانت در همین ترکیب حقوقی و روان‌شناختی است؛ در حالی که سرقت بر عنصر مادی تصرف غیرقانونی و خیانت در امانت بر سوءاستفاده از مال سپرده‌شده تمرکز دارد، انتقال مال غیر مستلزم علم و قصد مستقیم نسبت به غیرمشروع بودن انتقال است و لزوماً نیازی به فریب، زور یا سوءاستفاده موقت ندارد.^۱

در مجموع، ماهیت حقوقی و جرم‌شناختی بزه انتقال مال غیر، ترکیبی از حمایت قانونی از مالکیت و تحلیل روان‌شناختی و اجتماعی رفتار مرتکب است. این نگاه دوگانه، امکان بررسی جامع جرم، طراحی سیاست‌های کیفری متناسب و اقدامات پیشگیرانه مؤثر را فراهم می‌کند و نشان می‌دهد که مداخله کیفری در این حوزه تنها هدف تنبیهی ندارد، بلکه هدف آن حفظ امنیت اقتصادی و اعتماد عمومی در معاملات نیز هست.

۱-۲- تحلیل جرم انتقال مال غیر به‌عنوان جرم علیه اموال

در نظام حقوق کیفری ایران، انتقال مال غیر به‌عنوان یکی از جرایم علیه اموال جایگاهی ویژه دارد، زیرا مستقیماً به مالکیت خصوصی و نظم اقتصادی جامعه تعرض می‌کند. این جرم، برخلاف سرقت یا خیانت در امانت، ممکن است بدون استفاده از زور یا فریب محقق شود و تمرکز آن بر علم و قصد مرتکب نسبت به غیرمشروع بودن انتقال است. قانونگذار ایرانی در ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ و مواد مرتبط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، چنین رفتاری را جرم‌انگاری کرده و ارکان مادی و معنوی آن را مشخص نموده است، به نحوی که تحقق جرم مستلزم وجود هر دو رکن است.^۲

تحلیل رکن مادی این جرم نشان می‌دهد که هرگونه انتقال مال متعلق به دیگری بدون رضایت مالک، از مصادیق آن است. این انتقال می‌تواند شامل فروش، واگذاری یا تحویل مال به شخص ثالث باشد و حتی در

^۱ - Glannon, J. W. (۲۰۱۰). The law of Tort. New York: Wolters Kluwer. (۴th ed), p ۲۴

^۲ - هاشمی بیگی، غلامرضا (۱۳۹۹)، بررسی اثرات مثبت ثبت رسمی در کاهش تخلفات مربوط به اموال غیر منقول، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی فروردین قائمشهر، ص ۹۱

صورت عدم کسب منفعت مستقیم، وصف کیفری دارد. مقالات حقوق کیفری منتشر شده در نشریات علمی ایران تأکید دارند که بررسی دقیق فعل یا ترک فعل انتقال‌دهنده و آثار آن بر مالکیت، پایه تشخیص جرم علیه اموال است و بدون احراز رکن مادی، تحقق مسئولیت کیفری ممکن نیست^۱.

از حیث رکن معنوی، انتقال مال غیر برخلاف سرقت یا خیانت در امانت، مستلزم علم و قصد مرتکب نسبت به غیرمشروع بودن عمل است. عنصر سوءنیت باعث می‌شود که مرتکب با آگاهی از مالکیت دیگران و قصد اضرار به مالک، اقدام به انتقال کند. این تمایز، انتقال مال غیر را از معاملات فضولی یا اشتباهات حقوقی متمایز می‌سازد و تأکید می‌کند که انگیزه اقتصادی یا منفعت مستقیم شرط لازم برای تحقق جرم نیست، بلکه قصد آسیب رساندن به مالک یا تجاوز به حقوق او، عنصر اصلی ارکان معنوی است^۲.

نقش سند و مدارک در تحلیل این جرم نیز برجسته است. سند رسمی طبق ماده ۱۲۸۷ قانون مدنی، دلالت قاطع بر مالکیت دارد و اثبات رکن مادی و معنوی را تسهیل می‌کند، در حالی که سند عادی به‌تنهایی اعتبار کافی ندارد و نیازمند بررسی سایر دلایل و قرائن است. رویه قضایی دیوان عالی کشور تأکید دارد که احراز مالکیت مشروع و فقدان رضایت مالک، پیش‌شرط اعمال مجازات کیفری است و سند رسمی نقش بازدارنده و اثباتی کلیدی در جرایم علیه اموال ایفا می‌کند^۳.

در نهایت، تحلیل انتقال مال غیر به‌عنوان جرم علیه اموال نشان می‌دهد که این رفتار هم آثار فردی و هم آثار اجتماعی گسترده دارد و مداخله کیفری در آن تنها به مجازات مرتکب محدود نمی‌شود. حفاظت از مالکیت، حفظ اعتماد عمومی در معاملات و تضمین ثبات اقتصادی، اهدافی هستند که قانونگذار با جرم‌انگاری این رفتار دنبال کرده است. این تحلیل، همچنین زمینه بررسی سیاست‌های پیشگیرانه، آموزش حقوقی و طراحی ضمانت‌های کیفری متناسب با ماهیت جرم را فراهم می‌کند و نشان می‌دهد که جایگاه انتقال مال غیر در جرایم علیه اموال از نظر حقوقی و جرم‌شناختی، کاملاً متمایز و دارای اهمیت راهبردی است.

^۱ - پیمانی، ضیاء الدین (۱۳۷۴)، بررسی تاریخی و تطبیقی قاعده تعدد جرم، چاپ سوم، تهران: چاپ نگین، ص ۳۴

^۲ - پیکا، ژرژ (۱۳۷۰)، جرم شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ص ۳۷

^۳ - باقری، سعید؛ ساسان نژاد، امیر هوشنگ (۱۳۹۰)، مسائل حقوقی پیرمون جرم کلاهبرداری، چاپ چهارم، تهران: انتشارات فردوسی، ص ۳۸

۲-۲- تحلیل عنصر مادی

عنصر مادی بزه انتقال مال غیر، شاخصه‌ای است که رفتار خارجی و عینی مرتکب را در تحقق جرم مشخص می‌کند. این عنصر شامل هرگونه اقدامی است که مال متعلق به دیگری بدون رضایت مالک منتقل شود، چه از طریق فروش، واگذاری، یا تحویل به شخص ثالث باشد. بررسی عنصر مادی مستلزم شناسایی فعل یا ترک فعلی است که موجب تغییر مالکیت یا بهره‌برداری غیرقانونی از مال شود و ارتباط مستقیم آن با زیان وارده به مالک را روشن سازد. بدون احراز رکن مادی، حتی وجود قصد و سوءنیت مرتکب، وصف کیفری پیدا نمی‌کند و مسئولیت کیفری محقق نمی‌شود. به این ترتیب، عنصر مادی نه تنها پایه اثبات جرم است، بلکه خط تمایز رفتار غیرمشروع از تصرفات قانونی یا اشتباهات حقوقی را نیز تعیین می‌کند.^۱

در فضای اقتصادی و معاملات اجتماعی، حفاظت از مالکیت افراد نقش کلیدی در تضمین ثبات و اعتماد عمومی دارد و هرگونه اقدام که این مالکیت را نادیده بگیرد، آثار حقوقی و کیفری به همراه دارد. یکی از مصادیق بارز این تعرض، انتقال مال متعلق به دیگری بدون رضایت مالک است که در نظام حقوقی ایران به‌عنوان یک رفتار مجرمانه شناخته شده است. تحقق این رفتار مستلزم انجام عمل خارجی مشخص، مانند فروش، واگذاری یا تحویل مال به شخص ثالث، است و بدون احراز رضایت مالک، مسئولیت کیفری مرتکب قابل اثبات است.^۲

ارتکاب چنین عملی نه تنها مالک را از حقوق قانونی خود محروم می‌سازد، بلکه موجب اختلال در نظام معاملات و کاهش اعتماد عمومی به قراردادها و نقل و انتقالات مالی می‌شود. قانونگذار در ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ و مواد مرتبط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، به‌روشنی تأکید کرده است که عدم رضایت مالک شرط لازم برای تحقق جرم است و بدون آن، هیچ اقدامی وصف کیفری پیدا نمی‌کند. بنابراین، بررسی رضایت یا فقدان آن، نقطه آغاز تحلیل ارکان مادی و معنوی جرم محسوب می‌شود.^۳

^۱ - زاهدی، عاطفه (۱۳۹۰)، کلاهبرداری در رویه‌ی قضایی، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل، ص ۸۲

^۲ - صفایی، حسین (۱۳۸۸)، قواعد عمومی قراردادها، جلد دوم، چاپ هفتم، تهران: نشر میزان، ص ۸۳

^۳ - کامیار، غلام رضا (۱۳۸۷)، معامله‌ی معارض، ماهنامه کانون وکلای دادگستری، دوره ششم، شماره دوازدهم، ص ۸

همچنین، انتقال مال بدون رضایت مالک می‌تواند به طرق مختلف صورت گیرد و گستره آن تنها به فروش محدود نیست. حتی واگذاری یا تحویل مال به شخص ثالث، اعم از حقیقی یا حقوقی، در صورتی که بدون اجازه مالک انجام شود، مصداق جرم است. این گستره وسیع، ضرورت دقت در شناسایی فعل یا ترک فعل مرتکب و تحلیل آثار آن بر مالکیت را برجسته می‌سازد و اهمیت مدارک و اسناد قانونی برای اثبات مالکیت و فقدان رضایت مالک را آشکار می‌کند.^۱

از بعد جرم‌شناختی، انگیزه و سوءنیت مرتکب در انتقال مال بدون رضایت مالک اهمیت ویژه‌ای دارد. علم به غیرمشروع بودن عمل و قصد اضرار به مالک، عنصر تمایزدهنده این رفتار از اشتباهات حقوقی یا معاملات فضولی است. به بیان دیگر، بدون علم و قصد، صرف انجام فعل مادی نمی‌تواند وصف کیفری پیدا کند و مسئولیت کیفری محقق نمی‌شود. این نکته تأکید می‌کند که بررسی ارکان معنوی و مادی به صورت همزمان برای تحلیل جرم ضروری است.^۲

در عمل قضایی، عدم رضایت مالک معمولاً از طریق اسناد رسمی یا مدارک معتبر اثبات می‌شود و نقش آن در احراز رکن مادی و معنوی جرم غیرقابل انکار است. ارائه سند رسمی مالکیت یا قرارداد معتبر که نشان دهد مالک رضایت خود را اعلام نکرده است، پایه‌ای برای اثبات انتقال غیرمشروع و اعمال مجازات کیفری است. فقدان چنین مدارکی، معمولاً موجب پیچیدگی دادرسی و ضرورت بررسی قرائن و شواهد تکمیلی می‌شود.^۳

نهایتاً، تحلیل رفتار انتقال مال بدون رضایت مالک نشان می‌دهد که این عنصر، ستون اصلی بزه انتقال مال غیر است و تحقق آن شرط لازم برای اعمال سیاست کیفری و ضمانت اجرای جرم محسوب می‌شود. بدون توجه دقیق به این رکن، نمی‌توان هم ارکان مادی و معنوی را احراز کرد و هم آثار اجتماعی و اقتصادی جرم را به طور جامع ارزیابی نمود، زیرا تجاوز به مالکیت خصوصی مستقیماً با امنیت اقتصادی و اعتماد عمومی ارتباط دارد.

^۱ - ناصری مقدم، حسین و همکاران (۱۳۹۱)، جریان احکام و آثار فضولی در عقود اذنی، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، شماره ۶، ص ۱۴۹

^۲ - داربوی، سید محمد (۱۳۹۱)، بررسی تحلیلی جرایم انتقال مال غیر و معامله معارض در حقوق ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی و غیر دولتی شهید اشرفی اصفهانی، ص ۸۳

^۳ - رزجی، علیرضا (۱۴۰۲)، آثار طرح مصوب الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، ص ۳۶

۲-۳- تحلیل عنصر معنوی

تحلیل عنصر معنوی بزه انتقال مال غیر، محور فهم قصد و انگیزه مرتکب را مشخص می‌کند و تعیین‌کننده مسئولیت کیفری است. در این جرم، رفتار مادی صرفاً زمانی وصف کیفری پیدا می‌کند که مرتکب نسبت به غیرمشروع بودن انتقال آگاه باشد و قصد اضرار به مالک را داشته باشد. به بیان دیگر، علم به تعلق مال به دیگری و نیت سوء، ارکان اصلی رکن معنوی جرم را تشکیل می‌دهند و بدون آن، حتی انجام فعل مادی، مسئولیت کیفری ایجاد نمی‌کند. ارزیابی عنصر معنوی شامل تشخیص سوءنیت مستقیم و قصد انتفاع غیرمشروع است. سوءنیت مستقیم زمانی محقق می‌شود که مرتکب با آگاهی کامل از عدم مالکیت و قصد آسیب رساندن، اقدام به انتقال مال کند. این تمایز، بزه انتقال مال غیر را از اشتباهات حقوقی، معاملات فضولی یا سایر رفتارهای مادی مشابه متمایز می‌سازد. همچنین، انگیزه اقتصادی یا منفعت مالی صرف، بدون قصد اضرار و علم به غیرمشروع بودن عمل، عنصر معنوی جرم را تشکیل نمی‌دهد.^۱

عنصر معنوی نقش مهمی در تعیین شدت مسئولیت کیفری و میزان مجازات دارد. قانونگذار و رویه قضایی دیوان عالی کشور بر این نکته تأکید دارند که اثبات قصد اضرار و علم به غیرمشروع بودن عمل، شرط لازم برای اعمال مجازات است و وجود انگیزه یا سوءنیت مشروط می‌تواند نوع و شدت مجازات را تحت تأثیر قرار دهد. به این ترتیب، تحلیل دقیق عنصر معنوی، مبنای ارزیابی مسئولیت کیفری، ارکان مادی و سیاست جنایی متناسب با جرم را فراهم می‌کند.

۲-۴- انگیزه شخصی و جمعی

در تحلیل انگیزه در بزه انتقال مال غیر، تمایز میان انگیزه شخصی و جمعی اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا هر یک بر شدت مسئولیت کیفری و اثرات اجتماعی جرم تأثیرگذار است. انگیزه شخصی مربوط به منفعت مستقیم یا اهداف فرد مرتکب است؛ برای مثال، طمع، سودجویی مالی یا فرصت‌طلبی باعث می‌شود که فرد بدون رضایت

^۱ - نجفی، محمدحسن، (۱۳۹۷ ه.ق)، جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، جلد ۲۲، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ص ۱۲۸

مالک اقدام به انتقال مال کند. این نوع انگیزه، اغلب در ارکان معنوی جرم منعکس می‌شود و نشان‌دهنده سوءنیت و قصد اضرار به مالک است، زیرا عمل با آگاهی و اراده انجام می‌گیرد و مسئولیت کیفری را محقق می‌سازد.^۱

در مقابل، انگیزه جمعی بر تأثیرات اجتماعی و گروهی جرم تمرکز دارد و هنگامی مطرح می‌شود که انتقال مال بدون رضایت مالک، بیش از یک فرد را متضرر کرده و نظم اقتصادی یا اعتماد عمومی را خدشه‌دار سازد. انگیزه جمعی می‌تواند در جرایم سازمان‌یافته یا شبکه‌ای برجسته شود، جایی که افراد برای منافع گروهی یا اهداف اقتصادی گسترده، مالکیت دیگران را نقض می‌کنند. شناخت این انگیزه به تحلیل آثار اجتماعی جرم و طراحی سیاست جنایی پیشگیرانه کمک می‌کند و مبنای توجیه شدت مجازات یا اقدامات بازدارنده است.^۲

ارتباط میان انگیزه شخصی و جمعی نیز در تحلیل جرم اهمیت دارد. در بسیاری از پرونده‌ها، انگیزه شخصی فرد با منافع گروهی همپوشانی دارد؛ به‌طور مثال، مرتکب با هدف کسب منفعت شخصی، به گروهی که قصد سوءاستفاده جمعی از مال دیگران را دارد، کمک می‌کند. در این شرایط، تحلیل انگیزه صرفاً فردی کافی نیست و توجه به ابعاد جمعی جرم، زمینه طراحی اقدامات پیشگیرانه، آموزش حقوقی و کنترل‌های اقتصادی را فراهم می‌سازد.^۳

بدین ترتیب، بررسی انگیزه شخصی و جمعی، هم در تعیین سوءنیت و مسئولیت کیفری و هم در سیاست جنایی و پیشگیری از بزه انتقال مال غیر، نقش محوری دارد.

۲-۵- مسئولیت کیفری

در نظام کیفری، مسئولیت کیفری نتیجه تعامل میان ارکان مادی و معنوی جرم است و نشان‌دهنده التزام فرد به مجازات ناشی از رفتار غیرمشروع است. در بزه انتقال مال غیر، مسئولیت کیفری تنها زمانی محقق می‌شود که

۱ - انصاری، مرتضی، (۱۴۲۰ه.ق)، المکاسب، جلد ۴، قم: انتشارات اسماعیلیان، ص ۹۳

۲ - کریمی، علی (۱۴۰۱)، مطالعه تطبیقی ثبت معاملات غیرمنقول در رویه قضائی ایران و مصر، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی طلوع مهر، ص ۶۴

۳ - عرب، عطیه (۱۳۹۵)، خرید و فروش غیرقانونی املاک و پیامدهای آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان، ص

عمل مرتکب شامل انتقال مال متعلق به دیگری بدون رضایت مالک باشد و همزمان عنصر معنوی جرم یعنی علم به غیرمشروع بودن و قصد اضرار نیز احراز شود. بدون تحقق هر یک از این ارکان، اعمال مجازات قانونی قابل توجیه نیست و مسئولیت کیفری شکل نمی‌گیرد. نقش عنصر معنوی در مسئولیت کیفری به‌ویژه برجسته است، زیرا سوءنیت و قصد اضرار، پایه تشخیص اراده آگاهانه مرتکب را تشکیل می‌دهد. در عمل قضایی ایران، اثبات قصد و علم مرتکب نسبت به مالکیت مال و غیرمشروع بودن انتقال، شرط لازم برای اعمال مجازات است و انگیزه صرف اقتصادی یا منفعت مالی بدون قصد آسیب رساندن، مسئولیت کیفری ایجاد نمی‌کند. این قاعده، خط تمایز میان بزه انتقال مال غیر و دیگر رفتارهای مشابه مانند معاملات فضولی یا اشتباهات حقوقی را مشخص می‌سازد.^۱

علاوه بر این، مسئولیت کیفری تحت تأثیر آثار اجتماعی و جمعی جرم نیز قرار می‌گیرد. در جرایم مالی گسترده یا سازمان‌یافته، تجاوز به مالکیت خصوصی و اختلال در اعتماد عمومی، ضرورت اعمال مجازات‌های بازدارنده و شدیدتر را توجیه می‌کند. ارزیابی مسئولیت کیفری، با در نظر گرفتن شدت سوءنیت، انگیزه‌ها و آثار جرم، امکان طراحی سیاست‌های پیشگیرانه و اعمال ضمانت‌های کیفری متناسب با ماهیت رفتار را فراهم می‌آورد و بدین ترتیب، هم عدالت فردی و هم نظم اقتصادی جامعه تضمین می‌شود.^۲

در نتیجه، مسئولیت کیفری در بزه انتقال مال غیر نه صرفاً بازتاب مجازات رفتار غیرمشروع، بلکه ابزار قانونی برای حمایت از مالکیت، حفاظت از اعتماد عمومی و تثبیت نظم اقتصادی است. تحلیل دقیق ارکان مادی و معنوی جرم و شناسایی انگیزه‌ها و مقاصد مرتکب، پایه‌ای برای اعمال عدالت کیفری متناسب و طراحی سیاست‌های جنایی هدفمند محسوب می‌شود.

۲-۵-۱- مسئولیت انتقال‌دهنده

^۱ - عین‌اللهی، صالحه (۱۳۹۷)، بررسی ملاک‌های تمایز عقد فضولی با فروش مال غیر در حقوق ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی شهر قدس، ص ۲۶

^۲ - سخن‌پرا، فرشاد (۱۳۹۹)، بررسی کلاهبرداری و انتقال مال غیر از دیدگاه فقهای معاصر امامیه و حقوق جزایی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ص ۶۳

تحولات اقتصادی و معاملات اجتماعی نشان می‌دهد که انتقال مال متعلق به دیگری بدون رضایت مالک، آسیب جدی به نظم اقتصادی و اعتماد عمومی وارد می‌کند و مسئولیت کیفری انتقال‌دهنده، بر همین پایه استوار است. در این جرم، مسئولیت کیفری تنها زمانی محقق می‌شود که عمل انتقال‌دهنده شامل تغییر مالکیت بدون اجازه مالک و همراه با علم و قصد اضرار باشد. بدون تحقق این ارکان، رفتار او وصف کیفری پیدا نکرده و صرف اقدام مادی یا حقوقی، مسئولیت کیفری ایجاد نمی‌کند.^۱

عناصر معنوی و انگیزه انتقال‌دهنده نقش محوری در تعیین مسئولیت او دارند. علم به غیرمشروع بودن انتقال و قصد ایجاد ضرر، شرط لازم برای اعمال مجازات است و هرگونه انتقال ناشی از اشتباه یا فقدان اطلاع از مالکیت مشروع، مسئولیت کیفری ایجاد نمی‌کند. این اصل، خط تمایز رفتار کیفری از معاملات فضولی یا اقدامات اشتباه حقوقی را روشن می‌سازد و مبنای تحلیل قضایی و تعیین میزان مجازات است. اهمیت مسئولیت انتقال‌دهنده تنها محدود به مالکیت و ضرر فردی نیست؛ بلکه اثرات اجتماعی و اقتصادی رفتار او نیز در ارزیابی جرم مؤثر است. انتقال‌های گسترده یا سازمان‌یافته، موجب تضعیف اعتماد عمومی و اختلال در نظام اقتصادی می‌شوند و در این موارد، شدت مسئولیت کیفری و میزان مجازات افزایش می‌یابد. بنابراین تحلیل دقیق نقش انتقال‌دهنده در ایجاد ضرر و تأثیرات رفتار او، اساس اعمال سیاست جنایی متناسب و اقدامات بازدارنده است.^۲

نهایتاً، مسئولیت کیفری انتقال‌دهنده بیانگر همگرایی حقوق مالکیت، ارکان مادی و معنوی جرم و سیاست کیفری است. شناسایی رفتار مادی، انگیزه‌ها، قصد اضرار و آثار فردی و جمعی، امکان اعمال عدالت کیفری دقیق و طراحی سیاست‌های پیشگیرانه مؤثر را فراهم می‌کند. به این ترتیب، تمرکز بر مسئولیت انتقال‌دهنده، نه تنها حفظ حقوق مالک، بلکه تضمین ثبات اقتصادی و اعتماد عمومی در معاملات را نیز تأمین می‌کند.

۲-۵-۲- مسئولیت انتقال‌گیرنده

تحلیل مسئولیت کیفری انتقال‌گیرنده در بزه انتقال مال غیر، جایگاهی مهم در نظام حقوقی ایران دارد، زیرا این شخص به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در تحقق جرم نقش ایفا می‌کند و ممکن است با علم یا بی‌اطلاعی از

^۱ - طباطبائی یزدی، سید محمدکاظم (۱۳۸۹)، العروه‌الوثقی، جلد ۲، تهران: انتشارات دارالفکر، ص ۱۴۲

^۲ - مکی عاملی (شهید اول)، محمد بن جمال‌الدین، (۱۴۰۶ ه.ق.)، المعه‌الدمشقیه فی الامامیه، تهران: مطبوعه حکمت، ص ۸۷

غیر مشروع بودن انتقال، مرتکب رفتار کیفری شود. مسئولیت انتقال گیرنده بر اساس علم یا بی‌اطلاعی او نسبت به مالکیت مال و مشروعیت انتقال تعیین می‌شود؛ در صورتی که انتقال گیرنده بداند که مال متعلق به شخص دیگری است و بدون رضایت مالک اقدام به دریافت یا تصرف آن کند، ارکان معنوی و مادی جرم محقق شده و مسئولیت کیفری وی قابل اعمال است.^۱

در مقابل، اگر انتقال گیرنده بدون اطلاع از غیر مشروع بودن انتقال، مال را دریافت کند، مسئولیت کیفری وی معمولاً محقق نمی‌شود و عمل او صرفاً می‌تواند تبعات مدنی یا انتظامی داشته باشد. این تمایز، خط تفکیک میان مسئولیت کیفری و حقوق مدنی را مشخص می‌کند و نشان می‌دهد که قصد و علم، شرط اصلی مسئولیت کیفری انتقال گیرنده است.^۲

مسئولیت کیفری انتقال گیرنده همچنین با شدت و گستره تأثیر جرم مرتبط است. در مواردی که انتقال به صورت سازمان یافته یا گسترده انجام شود و مالک یا جامعه متضرر شود، نقش انتقال گیرنده در ایجاد آثار اقتصادی و اجتماعی جرم برجسته تر شده و ممکن است مجازات سنگین تر برای او پیش بینی شود. تحلیل قضایی این مسئولیت بر اساس بررسی مدارک، اسناد رسمی و دلایل قرین‌های قانونی صورت می‌گیرد.^۳

لذا، بررسی مسئولیت انتقال گیرنده، ابعاد عدالت کیفری را تکمیل می‌کند و تضمین می‌نماید که تمامی افراد دخیل در وقوع جرم، متناسب با نقش و سوء نیت خود پاسخگو باشند. این تحلیل هم حفاظت از مالکیت خصوصی را تأمین می‌کند و هم اعتماد عمومی به نظام اقتصادی و حقوقی را تقویت می‌نماید، زیرا جلوگیری از سوء استفاده و برخورد با دریافت کنندگان غیر مجاز، نقش پیشگیرانه و بازدارنده دارد.

۲-۵-۳- معاونت و مشارکت در جرم

^۱ - زرنگار، احمد (۱۳۹۴)، بررسی تطبیقی بزه‌های انتقال مال غیر و معامله معارض با معامله فضولی با تکیه بر رویه قضایی، دانشگاه پیام‌نور استان البرز، ص ۴۴

^۲ - رزجی، علیرضا (۱۴۰۲)، آثار طرح مصوب الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، ص ۳۸

^۳ - اخلاقی کاسانی، علی (۱۳۹۶)، مبنای اعتبار تنفیذ معامله فضولی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی رشت، ص ۲۹

در بسیاری از جرایم مالی، نقش افراد فراتر از مرتکب اصلی است و برخی اشخاص با ارائه تسهیلات یا کمک‌های مستقیم یا غیرمستقیم، زمینه تحقق جرم را فراهم می‌کنند. در بزه انتقال مال غیر، این نقش‌ها تحت قالب معاونت و مشارکت کیفری تحلیل می‌شوند. معاونت به معنای کمک یا تسهیل ارتکاب جرم توسط فرد دیگری است، بدون آنکه شخص معاون خودش اقدام به انتقال مال کند. این کمک می‌تواند شامل ارائه مدارک، مشاوره، یا تسهیل اقدامات انتقال‌دهنده باشد و مسئولیت کیفری وی مستلزم وجود علم و قصد مشارکت در عمل غیرمشروع است.^۱

مشارکت در جرم، بر اقدام مشترک چند نفر در تحقق رفتار غیرقانونی تأکید دارد، به گونه‌ای که هر یک سهم مشخصی در انجام رکن مادی و معنوی جرم دارند. در زمینه انتقال مال غیر، مشارکت می‌تواند شامل انتقال‌دهنده، انتقال‌گیرنده و سایر افراد دخیل باشد که با علم به غیرمشروع بودن انتقال، اقدام یا تسهیل می‌کنند. چنین مشارکتی باعث می‌شود مسئولیت کیفری هر یک از افراد مطابق سهم و نقششان در ارتکاب جرم تعیین شود و هیچ شریک عملی از شمول قانون مستثنی نباشد.^۲

تحلیل مسئولیت کیفری معاون یا شریک جرم نیازمند ارزیابی دقیق نقش، قصد و آگاهی هر فرد است. علم به غیرمشروع بودن عمل و قصد اضرار به مالک، شرط لازم برای مسئولیت کیفری است و در نبود این عنصر، حتی مشارکت در جنبه مادی جرم، موجب مجازات مستقیم نمی‌شود. بنابراین، تحلیل انگیزه و ارکان معنوی معاونت و مشارکت، مبنای تعیین شدت مسئولیت و اعمال سیاست کیفری متناسب با جرم را فراهم می‌کند.^۳

در نتیجه، توجه به معاونت و مشارکت، ابعاد جمعی جرم را روشن می‌سازد و نشان می‌دهد که مقابله با بزه انتقال مال غیر تنها محدود به مرتکب اصلی نیست. شناسایی نقش تمامی افراد دخیل، تضمین عدالت کیفری،

^۱ - حر عاملی، محمد بن حسن (۱۳۸۳ ه.ق)، وسائل الشیعه، جلد ۱۳، تهران: انتشارات کتابفروشی اسلامی، ص ۱۵۳

^۲ - شهیدی، مهدی (۱۳۷۵)، فروش مال غیر بدون تنظیم سند رسمی، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، دوره سوم، شماره دوازده، ص ۱۲

^۳ - جبلی عاملی (شهید ثانی)، زین‌الدین (۱۳۷۸ ه.ق)، الروضه البهیة فی شرح المعه الدمشقیه، جلد ۳، نجف: مطبوعه الادب، ص ۱۳۴

اعمال مجازات متناسب و طراحی سیاست‌های پیشگیرانه برای کاهش آثار اقتصادی و اجتماعی جرم را ممکن می‌سازد و از ایجاد فرصت سوءاستفاده در شبکه‌های همکاری غیرمشروع جلوگیری می‌کند.

۲-۶- مصادیق عملی و قضایی

تحولات قضایی و پرونده‌های عملی نشان می‌دهد که بزه انتقال مال غیر در جامعه ایران، مصادیق متنوعی دارد و بررسی آن‌ها، فهم دقیق ارکان جرم و تعیین سیاست کیفری مناسب را امکان‌پذیر می‌سازد. یکی از مصادیق شایع، انتقال غیرمشروع اموال منقول یا غیرمنقول توسط انتقال‌دهنده به شخص ثالث بدون رضایت مالک است؛ به‌طور مثال، فروش زمین، خودرو یا کالاهای با ارزش به دیگران با آگاهی از تعلق آن به مالک دیگری. در این موارد، ارائه اسناد رسمی یا مدارک مؤثر، نقش تعیین‌کننده‌ای در اثبات مالکیت و فقدان رضایت مالک دارد و ارکان مادی و معنوی جرم را قابل احراز می‌کند.^۱

پرونده‌های قضایی نشان می‌دهند که انتقال مال بدون رضایت مالک، حتی در صورت عدم کسب منفعت مالی مستقیم توسط مرتکب، مشمول مسئولیت کیفری است. دیوان عالی کشور در آراء متعدد خود تأکید کرده است که تحقق سوءنیت و قصد اضرار شرط لازم برای اعمال مجازات است و بررسی مدارک و شواهد تکمیلی، از جمله رسیدها، قراردادهای و اسناد رسمی، پایه اثبات جرم محسوب می‌شود. این رویه قضایی، تمایز بزه انتقال مال غیر از معاملات فضولی، اشتباهات حقوقی و دیگر جرایم مشابه علیه اموال را روشن می‌سازد.^۲

همچنین، مواردی از معاونت و مشارکت در پرونده‌ها مشاهده شده است؛ مانند کمک شخص ثالث در ارائه مدارک یا تسهیل انتقال مال بدون اطلاع مالک. در این مصادیق، قاضی با بررسی نقش و سهم هر فرد، مسئولیت

^۱ - ره‌پیک، سیامک (۱۳۸۶)، اجازه وارث معامله فضولی در قانون مدنی ایران، نشریه دیدگاه‌های حقوقی، شماره ۶۵، ص ۷۰

^۲ - Edwards, L. & Others (۲۰۱۲). Tort law. New York: Delmar Cengage Learning. (۵th ed), p ۲۶

کیفری معاون و شریک جرم را احراز کرده و مجازات متناسب اعمال کرده است. این رویه نشان می‌دهد که تحلیل دقیق هر مصداق عملی و ارزیابی انگیزه، علم و قصد مرتکب، پایه تصمیم‌گیری کیفری و سیاست جنایی است.^۱ لذا، مصادیق عملی و قضایی بزه انتقال مال غیر، هم تنوع رفتارهای مجرمانه را روشن می‌کند و هم اهمیت اسناد، مدارک و تحلیل دقیق ارکان جرم را برای تحقق عدالت کیفری نشان می‌دهد. این بررسی، مبنای تدوین سیاست‌های پیشگیرانه و اقدامات بازدارنده در سطح فردی و اجتماعی است و تضمین می‌کند که تمامی ابعاد جرم، از مالکیت خصوصی تا آثار اقتصادی و اجتماعی، به‌طور جامع مورد توجه قرار گیرد.

۲-۶-۱- انتقال مال غیر توسط فروشنده

در نظام حقوقی ایران، انتقال مال غیر توسط فروشنده، از مصادیق بارز بزه علیه مالکیت محسوب می‌شود که تحت شمول ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ و مواد مرتبط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ قرار دارد. در این جرم، فروشنده با علم به تعلق مال به شخص ثالث، اقدام به فروش، واگذاری یا تحویل مال می‌کند بدون آنکه رضایت مالک اولیه موجود باشد. تحقق جرم مستلزم احراز دو رکن اساسی است: رکن مادی، شامل اقدام به انتقال مال متعلق به دیگری، و رکن معنوی، مبتنی بر علم و قصد اضرار به مالک. رکن مادی این جرم زمانی محقق می‌شود که فروشنده اقدام حقوقی یا مادی منجر به تغییر مالکیت غیرمشروع انجام دهد. فروش مال منقول یا غیرمنقول بدون اجازه مالک، حتی در صورتی که خریدار آگاه نباشد، مصداق انتقال مال غیر است. قانونگذار در این چارچوب، هرگونه اقدام انتقال‌دهنده بدون رضایت مالک را جرم‌انگاری کرده و مسئولیت کیفری وی را پیش‌بینی نموده است.^۲

رکن معنوی، عنصر تمایزدهنده انتقال مال غیر توسط فروشنده از معاملات فضولی یا اشتباهات حقوقی است. علم فروشنده به تعلق مال به دیگری و قصد اضرار به مالک، شرط لازم برای تحقق مسئولیت کیفری است. رویه

^۱ - Kionka, K. (۲۰۱۰). Torts in a nutshell. USA: West Academic Publishing. (۵th ed), p ۳۸

^۲ - زینالی، توحید(۱۴۰۱)، جرم انتقال مال غیر در رویه دادگاه‌ها، چاپ پنجم، انتشارت چراغ دانش، ص ۷۴

قضایی دیوان عالی کشور تصریح دارد که در صورت فقدان قصد یا علم، اقدام فروشنده مشمول مسئولیت کیفری نمی‌شود و تنها ممکن است تبعات مدنی داشته باشد.^۱

مسئولیت کیفری فروشنده علاوه بر اثر فردی، اثر اجتماعی و اقتصادی نیز دارد. انتقال مال غیر توسط فروشنده موجب اختلال در اعتماد عمومی به نظام معاملات و بازار می‌شود و قاضی در تعیین مجازات، شدت سوءنیت، میزان ضرر وارده و نقش فعال فروشنده در تحقق جرم را مورد توجه قرار می‌دهد. این تحلیل حقوقی، مبنای اعمال سیاست کیفری متناسب و بازدارنده است.^۲

در نتیجه، انتقال مال غیر توسط فروشنده نه تنها تجاوز به مالکیت خصوصی است، بلکه نقض نظم اقتصادی و اعتماد عمومی را به همراه دارد. احراز ارکان مادی و معنوی، بررسی مدارک و اسناد مالکیت و تعیین قصد و علم فروشنده، پایه مسئولیت کیفری و اعمال مجازات قانونی را تشکیل می‌دهد و نقش قانونگذار و رویه قضایی را در حمایت از مالکیت مشروع و حفظ امنیت اقتصادی روشن می‌سازد.

۲-۶-۲- انتقال مال غیر توسط واسطه

در نظام حقوقی ایران، نقش واسطه در انتقال مال غیر، از مصادیق مهم بزه علیه مالکیت محسوب می‌شود و مبنای مسئولیت کیفری آن، مبتنی بر ارکان مادی و معنوی جرم است. واسطه فردی است که بدون مالکیت قانونی و بدون رضایت مالک، با اقدام به تسهیل انتقال مال برای دیگری، امکان تحقق جرم را فراهم می‌کند. قانونگذار در ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ و مواد مرتبط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، تصریح کرده است که هرگونه اقدام مستقیم یا غیرمستقیم در انتقال مال غیر، در صورتی که با علم به غیرمشروع بودن همراه باشد، وصف کیفری دارد و مسئولیت کیفری واسطه قابل اعمال است.^۳

رکن مادی مسئولیت واسطه، شامل اقدامات تسهیل‌کننده‌ای است که به انتقال مال بدون رضایت مالک منجر می‌شود. این اقدامات می‌تواند شامل معرفی خریدار، آماده‌سازی مدارک، تنظیم قرارداد یا هرگونه اقدام حقوقی یا

^۱ - بشیری، عباس؛ میرزائی، امیرحسین (۱۳۹۱)، حقوق کاربردی اراضی در ایران، تهران: نشر جنگل (جاودانه)، ص ۶۳

^۲ - حبیب زاده، محمد جعفر (۱۳۹۵)، جرایم علیه اموال، چاپ ششم، تهران: نشر سازمان سمت، ص ۹۱

^۳ - حیدری، حسن (۱۳۹۲)، اعمال صلاحیت کیفری در مورد جرائم ارتكابی، تهران: نشر سمت، ص ۷۳

مادی باشد که به انتقال مال منجر شود. تحقق این رکن، به شناسایی دقیق فعل یا ترک فعل واسطه و آثار آن بر مالکیت قانونی مالک نیاز دارد و بدون آن، مسئولیت کیفری قابل احراز نیست.^۱

رکن معنوی واسطه، بر علم به غیرمشروع بودن انتقال و قصد مشارکت در ایجاد ضرر برای مالک تمرکز دارد. واسطه‌ای که بدون اطلاع از مالکیت قانونی، اقدام به تسهیل انتقال کند، مسئولیت کیفری نخواهد داشت و عمل او صرفاً ممکن است تبعات مدنی یا انتظامی داشته باشد. سوءنیت و قصد اضرار، شرط لازم برای تحقق مسئولیت کیفری واسطه محسوب می‌شود و این اصل در رویه قضایی دیوان عالی کشور مورد تأکید قرار گرفته است.^۲

مسئولیت کیفری واسطه، علاوه بر آثار فردی، اثرات اقتصادی و اجتماعی دارد. تسهیل انتقال مال غیر توسط واسطه، موجب اختلال در اعتماد عمومی به نظام معاملات و بازار می‌شود و قانونگذار، با پیش‌بینی مسئولیت کیفری، نقش بازدارنده و پیشگیرانه‌ای برای مقابله با چنین رفتارهایی ایجاد کرده است. در تعیین مجازات، شدت سوءنیت، سهم واسطه در تحقق جرم و آثار زیان وارده به مالک، ملاک عمل قاضی قرار می‌گیرد.^۳

همچنین، تحلیل مشارکت واسطه با انتقال‌دهنده و انتقال‌گیرنده اهمیت دارد. در بسیاری از پرونده‌ها، واسطه با علم و قصد، همکاری مستقیم یا غیرمستقیم با دیگران در تحقق جرم دارد و این مشارکت باعث افزایش شدت مسئولیت کیفری می‌شود. بنابراین، بررسی نقش واسطه در شبکه انتقال غیرمشروع مال، مبنای تعیین سهم مسئولیت و اعمال مجازات متناسب است.^۴

ایضا اینکه، بررسی انتقال مال غیر توسط واسطه نشان می‌دهد که مسئولیت کیفری تنها محدود به انتقال‌دهنده نیست و هر فردی که با علم و قصد، به تحقق جرم کمک کند، مشمول شمول قانون کیفری است. احراز ارکان

^۱ - شامبیاتی، هوشنگ (۱۴۰۱)، حقوق جزای اختصاصی (جرایم علیه اموال و مالکیت)، تهران: انتشارات مجد، ص ۶۱

^۲ - میرمحمدصادقی، حسین (۱۴۰۱)، جرایم علیه اموال و مالکیت، ویراست هشتم، چاپ شصت و دوم، تهران: نشر میزان، ص ۹۸

^۳ - باقری کمارعلیا، محمد؛ نصرتی صدقیانی، ناصر (۱۳۹۵)، بررسی امکان تحقق جرم علیه اموال مشاع توسط شریک، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره ۲۹، ص ۱۷۲

^۴ - اسدی، بهنام (۱۳۹۹)، جایگاه فقهی و حقوقی معاملات معارض در حقوق موضوعی ایران، نشریه قانون‌یار، شماره ۱۴، ص ۱۳۰

مادی و معنوی واسطه، تحلیل نقش او در شبکه انتقال و تعیین سهم مسئولیت کیفری، تضمین‌کننده عدالت کیفری، حفاظت از مالکیت و اعتماد عمومی و ایجاد سیاست‌های پیشگیرانه مؤثر در نظام اقتصادی و حقوقی است.

۲-۷- مجازات‌ها و بازدارندگی

مجازات‌های بزه انتقال مال غیر در نظام حقوق کیفری ایران، با هدف حفظ مالکیت خصوصی و تأمین امنیت اقتصادی تعیین شده‌اند و بر اساس ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ و مواد مرتبط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ اعمال می‌شوند. این مجازات‌ها شامل حبس، جزای نقدی و در برخی موارد بازگرداندن مال به مالک است. شدت مجازات متناسب با نقش مرتکب، میزان ضرر وارده و وجود سوءنیت تعیین می‌شود و به‌ویژه در پرونده‌های سازمان‌یافته یا گسترده، امکان اعمال مجازات شدیدتر برای ایجاد اثر بازدارنده وجود دارد.^۱

بازدارندگی در سیاست کیفری این جرم، از دو بعد قابل تحلیل است: بازدارندگی فردی و بازدارندگی اجتماعی. بازدارندگی فردی، متوجه مرتکبی است که با اعمال مجازات، انگیزه ارتکاب مجدد جرم کاهش می‌یابد؛ در حالی که بازدارندگی اجتماعی، به‌منظور جلوگیری از وقوع جرم مشابه توسط دیگران طراحی شده است. به این ترتیب، مجازات‌های تعیین‌شده در بزه انتقال مال غیر، نه تنها به جبران حقوق مالک کمک می‌کند، بلکه با ایجاد بازدارندگی مؤثر، حفاظت از نظم اقتصادی و اعتماد عمومی در معاملات را تضمین می‌نماید.^۲

۲-۷-۱- مجازات مقرر برای انتقال‌دهنده

در حقوق کیفری ایران، انتقال‌دهنده مال غیر جایگاه اصلی در تحقق جرم دارد و قانونگذار با پیش‌بینی مجازات مشخص، نقش بازدارنده و اصلاحی این رفتار را مورد توجه قرار داده است. ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸ و مواد مرتبط قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، انتقال بدون رضایت مالک را جرم‌انگاری کرده و برای مرتکب مجازات حبس، جزای نقدی و الزام به بازگرداندن مال یا جبران خسارت تعیین کرده است. شدت مجازات

^۱ - فروغی، وحید (۱۳۹۷)، تحلیل آثار حقوقی جرم انگاری معامله به مال غیر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران پردیس بین‌المللی ارس، ص ۴۸

^۲ - رسولی، سیده شهربانو (۱۴۰۲)، بررسی مجازات جرم انتقال مال غیر در حقوق ایران و انگلستان، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی هدف، ص ۳۵

بر اساس میزان مال منتقل شده، تأثیرات اقتصادی و وجود سوءنیت مشخص می‌شود و در مواردی که جرم گسترده یا سازمان‌یافته باشد، مجازات تشدید می‌گردد. رکن معنوی جرم، به‌ویژه علم به تعلق مال به دیگری و قصد اضرار، در تعیین میزان مجازات انتقال‌دهنده مؤثر است. رویه قضایی دیوان عالی کشور تصریح دارد که هر گونه اقدام انتقال‌دهنده بدون قصد سوء یا اطلاع از غیرمشروع بودن عمل، مسئولیت کیفری ایجاد نمی‌کند و مجازات صرفاً زمانی اعمال می‌شود که رکن مادی و معنوی جرم همزمان محقق شده باشد. این قاعده موجب تمایز بزه انتقال مال غیر از معاملات فضولی یا اشتباهات حقوقی می‌شود و پایه حقوقی محکمی برای تعیین مجازات دارد.^۱

علاوه بر مجازات کیفری، مسئولیت انتقال‌دهنده شامل جبران خسارت و بازگرداندن مال به مالک نیز می‌شود. این جنبه مدنی مجازات، مکمل اهداف کیفری و بازدارنده قانونگذار است و تضمین می‌کند که مالک از حقوق مالی خود محروم نماند.^۲

بدین ترتیب، ترکیب حبس، جزای نقدی و جبران خسارت، سیاست کیفری متوازن را محقق می‌کند و هم از مالکیت خصوصی حفاظت می‌نماید و هم اثر بازدارنده و اصلاحی مجازات را برای جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم تقویت می‌کند.

۲-۷-۲- مجازات انتقال‌گیرنده و معاونت

تحلیل حقوقی مجازات انتقال‌گیرنده در بزه انتقال مال غیر، بر اساس سهم او در تحقق جرم و علم به غیرمشروع بودن انتقال تعیین می‌شود. انتقال‌گیرنده‌ای که با آگاهی از تعلق مال به دیگری اقدام به دریافت یا تصرف آن می‌کند، به‌طور مستقیم در تحقق رکن مادی و معنوی جرم شریک است و مسئولیت کیفری او برابر سهم نقش و سوءنیت وی اعمال می‌شود. شدت مجازات انتقال‌گیرنده معمولاً کمتر از انتقال‌دهنده اصلی نیست، زیرا علم و قصد او، مبنای مسئولیت کیفری و ایجاد آثار بازدارنده در سیاست کیفری است. در مورد معاون جرم، شخصی که به ارتکاب جرم کمک یا تسهیل می‌کند بدون آنکه خود انتقال‌دهنده باشد، نیز مسئولیت کیفری پیدا می‌کند. این

^۱ - حسینی پور، محمد صادق (۱۳۹۳)، بررسی جرایم انتقال مال غیر و معامله معارض با معامله فضولی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت، ص ۸۳

^۲ - احدزاده، شیوا (۱۳۹۷)، جرم معامله یا تعهد معارض و مقایسه آن با جرم انتقال مال غیر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، ص ۳۷

مسئولیت مشروط بر احراز علم و قصد معاون است؛ در غیر این صورت، اقدام او صرفاً ممکن است تبعات مدنی داشته باشد. بازدارندگی مجازات معاون، علاوه بر نقش اصلاحی، به جلوگیری از همدستی در جرایم مالی و کاهش آثار اقتصادی و اجتماعی جرم کمک می‌کند.^۱

به‌طور کلی، مجازات انتقال‌گیرنده و معاون به گونه‌ای طراحی شده که عدالت کیفری محقق شود و تمامی افراد دخیل در ارتکاب جرم، متناسب با سهم و قصد خود پاسخگو باشند. ترکیب مجازات کیفری، الزام به جبران خسارت و اثر بازدارنده، سیاست کیفری متوازن را تأمین می‌کند و هم حفاظت از مالکیت خصوصی و هم نظم اقتصادی جامعه را تضمین می‌نماید.

۲-۷-۳- اثر بازدارندگی مجازات‌ها بر کاهش جرم

بازدارندگی مجازات‌ها نقش محوری در کاهش وقوع بزه انتقال مال غیر دارد و یکی از اهداف اصلی سیاست کیفری ایران محسوب می‌شود. تعیین مجازات‌های متناسب با شدت جرم، سهم مرتکب و آثار اقتصادی و اجتماعی اقدام، موجب می‌شود که مرتکبان بالقوه از ارتکاب رفتار غیرمشروع منصرف شوند. هم اثر بازدارندگی فردی، که مانع از تکرار جرم توسط مرتکب اصلی می‌شود، و هم اثر بازدارندگی اجتماعی، که به دیگران هشدار می‌دهد تا از ارتکاب مشابه خودداری کنند، در این سیاست لحاظ شده است و به شکل مؤثری به کاهش جرایم علیه اموال کمک می‌کند. تحقیقات قضایی و رویه دیوان عالی کشور نشان می‌دهد که مجازات‌های مشخص و پیش‌بینی شده، همراه با الزام به جبران خسارت و بازگرداندن مال، اعتماد عمومی را به نظام کیفری افزایش می‌دهد و از بروز احساس بی‌عدالتی جلوگیری می‌کند. این اثر روان‌شناختی و اجتماعی مجازات‌ها موجب کاهش انگیزه اقتصادی و فرصت‌طلبانه برای ارتکاب بزه انتقال مال غیر می‌شود و نقش پیشگیرانه قابل توجهی در سطح جامعه دارد.^۲

افزون براینکه، بازدارندگی مجازات‌ها نه تنها به کاهش تکرار جرم توسط مرتکبان بالفعل کمک می‌کند، بلکه با تقویت ثبات اقتصادی، حفاظت از مالکیت خصوصی و تثبیت نظم عمومی، هدف کلی سیاست کیفری را محقق

^۱ - ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)، ابوجعفر محمد بن علی، بی‌تا، من لا یحضره الفقیه، جلد ۶، قم: دارالکتاب اسلامی، ص ۱۳۸

^۲ - Horsey, K., & Rackley, E. (۲۰۱۳). Tort law. Oxford: Oxford University Press. (۳rd ed), p ۳۱

می‌سازد. این اثر همزمان فردی و اجتماعی، نشان می‌دهد که طراحی دقیق مجازات و اجرای منسجم آن، ابزار کلیدی در مقابله با بزه‌های مالی و تضمین امنیت اقتصادی جامعه است.^۱

۲-۸- چالش‌ها و نارسایی‌های تقنینی و قضایی

یکی از چالش‌های اساسی در برخورد با بزه انتقال مال غیر، نارسایی‌های تقنینی است که گاهی موجب تفسیرهای متفاوت و ابهام در تعیین حدود مسئولیت کیفری می‌شود. قوانین موجود، اگرچه اقدام انتقال‌دهنده و انتقال‌گیرنده را جرم‌انگاری کرده‌اند، اما در برخی موارد، تعریف دقیق رکن معنوی و میزان مسئولیت معاونان یا مشارکت‌کنندگان کافی نیست. این خلاءهای قانونی، به ویژه در پرونده‌های پیچیده یا جرایم سازمان‌یافته، باعث تأخیر در رسیدگی و اختلاف نظر در دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر شده و ضرورت بازنگری و اصلاح قوانین برای شفاف‌سازی ارکان جرم و مسئولیت‌ها را آشکار می‌سازد.^۲

در عرصه قضایی نیز چالش‌هایی وجود دارد که روند اجرای عدالت کیفری را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اختلاف در تفسیر اسناد عادی و رسمی، تأخیر در رسیدگی به شکایات خصوصی و پیچیدگی پرونده‌های چندجانبه، از جمله مشکلات عملی است که موجب طولانی شدن دادرسی و افزایش هزینه‌های قضایی می‌شود. همچنین، عدم هماهنگی کامل بین سیاست کیفری و رویه قضایی در برخورد با نقش واسطه‌ها و مشارکت‌کنندگان، گاهی موجب اعمال مجازات‌های نامتناسب یا نابرابر می‌شود.^۳

این چالش‌ها نشان‌دهنده نیاز به تقویت وحدت رویه، اصلاح مقررات و آموزش قضات برای تحلیل دقیق ارکان جرم و مسئولیت کیفری است.

^۱ - وروایی، اکبر (۱۳۷۶)، بررسی جرم انتقال مال غیر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ص ۷۳

^۲ - کیومرثی، عادل و همکاران (۱۴۰۳)، تحلیل تقسیمات اموال منقول و غیر منقول قانون مدنی و خلاء ناشی از آن، فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره پنجم، شماره سوم، ص ۲۵۱

^۳ - عالی‌پور، حسن؛ سلاری فر، ابودر (۱۳۹۲)، جرم انتقال مال غیر در حقوق کیفری ایران، نشریه دادرسی، شماره ۱۰۰، ص ۲۲

۳- ابهام در پیش‌بینی قانونی جرم و نقاط ضعف قانون

یکی از مهم‌ترین نقاط ضعف در قوانین مربوط به بزه انتقال مال غیر، ابهام در پیش‌بینی دقیق مصادیق و ارکان جرم است. در برخی موارد، تعریف «انتقال بدون رضایت مالک» و محدوده مسئولیت افراد دخیل، به‌ویژه واسطه‌ها و انتقال‌گیرندگان، به‌طور شفاف در متن قانون مشخص نشده است. این ابهام موجب شده که در پرونده‌های قضایی، تفسیرهای متفاوتی ارائه شود و اثبات ارکان معنوی جرم، از جمله علم و قصد اضرار، با دشواری مواجه گردد. نبود شفافیت در قانون، همچنین زمینه سوءاستفاده حقوقی و اختلاف نظر میان دادگاه‌ها را فراهم می‌کند و ثبات حقوقی و پیش‌بینی‌پذیری را کاهش می‌دهد.^۱

نقاط ضعف دیگر قانون شامل فقدان تعیین دقیق مجازات متناسب با شدت جرم و نقش مشارکت‌کنندگان است. به‌عنوان مثال، در پرونده‌های چندجانبه یا سازمان‌یافته، قانون به‌طور مشخص معیارهای تعیین سهم مسئولیت کیفری واسطه‌ها و شریکان جرم را بیان نکرده است. این خلأ موجب می‌شود که قاضی برای تعیین مجازات، به تفسیر شخصی متکی باشد که احتمال نابرابری و نارسایی در اعمال عدالت کیفری را افزایش می‌دهد.^۲

به همین دلیل، اصلاح و تکمیل قوانین با شفاف‌سازی ارکان جرم، نقش افراد دخیل و شدت مسئولیت کیفری، برای تحقق عدالت و سیاست کیفری بازدارنده ضروری است.

۳-۱- محدودیت در اثبات سوءنیت و عنصر روان‌شناختی

اثبات رکن معنوی بزه انتقال مال غیر، به‌ویژه سوءنیت و عنصر روان‌شناختی مرتکب، یکی از دشوارترین مراحل رسیدگی کیفری محسوب می‌شود. در عمل قضایی، تعیین قصد اضرار یا علم به غیرمشروع بودن انتقال، مبتنی بر قرائن، اسناد و رفتارهای مادی است و فقدان شواهد مستقیم، امکان تفسیر متفاوت را افزایش می‌دهد. این محدودیت موجب می‌شود که مسئولیت کیفری برخی متهمان، به‌ویژه واسطه‌ها و مشارکت‌کنندگان غیرمستقیم،

^۱ - ملکی، محمد (۱۳۹۷)، بررسی تطبیقی معامله فضولی با فروش مال غیر و مجازات آن، همایش ملی حقوق اسلامی و مدیریت، ص ۶

^۲ - نظری نژاد کیاشی، محمدرضا (۱۳۹۰)، نگاهی به «رد مال» در جرائم در حکم کلاهبرداری، دوفصلنامه کنون وکلای دادگستری گیلان (راه وکالت)، شماره ۵ و ۶، ص ۷۵

با چالش مواجه شود و شدت یا تخفیف مجازات بر اساس تحلیل دقیق انگیزه و قصد آنها، نیازمند بررسی مستند و علمی باشد.^۱

۳-۲- تعارض بین مسئولیت فردی و جمعی

تحلیل مسئولیت در بزه انتقال مال غیر نشان می‌دهد که همواره تعادلی میان مسئولیت فردی و جمعی باید برقرار شود تا عدالت کیفری تأمین شود. از یک سو، انتقال‌دهنده اصلی مسئول تحقق رکن مادی و معنوی جرم است و نقش مستقیم او در انتقال مال بدون رضایت مالک، پایه مسئولیت کیفری را تشکیل می‌دهد. تمرکز صرف بر مسئولیت فردی، تضمین‌کننده جبران خسارت و اعمال مجازات متناسب با سهم اصلی مرتکب است و از تحمیل بی‌مورد مسئولیت به سایر افراد جلوگیری می‌کند.^۲

از سوی دیگر، نقش معاونان، واسطه‌ها و انتقال‌گیرندگان نیز در تحقق جرم مؤثر است و نادیده گرفتن مسئولیت جمعی می‌تواند موجب بی‌عدالتی و کاهش اثر بازدارندگی سیاست کیفری شود. تعیین سهم هر فرد در ارتکاب جرم، تحلیل انگیزه‌ها و بررسی علم و قصد آنان، از الزامات شناسایی مسئولیت جمعی است. این تحلیل نشان می‌دهد که بدون لحاظ کردن مسئولیت جمعی، بخشی از مرتکبان که نقش تسهیل‌کننده یا مشارکت‌کننده داشته‌اند، از شمول مجازات و بازدارندگی قانونی خارج می‌شوند.^۳

همچنین، تعارض میان مسئولیت فردی و جمعی با تنظیم دقیق سهم مسئولیت، تعیین شدت مجازات بر اساس نقش و سوءنیت هر متهم و رعایت ارکان قانونی و قضایی، قابل حل است. سیاست کیفری مؤثر، باید هم حقوق مالک را تضمین کند و هم اعمال عدالت کیفری را نسبت به تمامی افراد دخیل، متناسب با نقش و اراده آنان برقرار سازد تا هم بازدارندگی فردی و اجتماعی تقویت شود و هم نظم اقتصادی و اعتماد عمومی حفظ گردد.

۳-۳- محدودیت‌های دادرسی کیفری در پرونده‌های پیچیده

^۱ - Elliott, C., & Quinn, F. (۲۰۰۹). Tort law. Harlow, UK: Pearson Education Ltd. (۷th ed), p ۲۱

^۲ - Giliker, P. (۲۰۱۰). Vicarious liability in Tort: A comparative perspective. Cambridge: Cambridge University Press, p ۴۳

^۳ - Peel, E., & Treitel, C. M. (۲۰۱۰). Treitel on The Law of Contract. London: Sweet and Maxwell. (۱۲th ed), p ۳۸

رسیدگی به پرونده‌های پیچیده بزه انتقال مال غیر، همواره با محدودیت‌های دادرسی کیفری مواجه است که فرایند عدالت کیفری را دشوار می‌سازد. پیچیدگی پرونده‌ها معمولاً ناشی از تعدد مرتکبان، نقش واسطه‌ها و مشارکت‌کنندگان، تعدد اسناد و مدارک و گستردگی آثار مالی است. این ویژگی‌ها باعث می‌شود که جمع‌آوری دلایل و شواهد کافی برای احراز رکن مادی و معنوی جرم به‌طور کامل و دقیق با تأخیر مواجه شود و روند رسیدگی طولانی و پرهزینه گردد.^۱

علاوه بر این، نبود سازوکارهای شفاف برای تعیین سهم هر یک از مشارکت‌کنندگان، تداخل مسئولیت فردی و جمعی و اختلاف در تفسیر اسناد عادی و رسمی، محدودیت‌های عملی قابل توجهی ایجاد می‌کند. قاضی برای تحلیل نقش واسطه‌ها، انتقال‌گیرنده و حتی شاکی، نیازمند بررسی دقیق مدارک و قرائن متعدد است که پیچیدگی پرونده را تشدید می‌کند.^۲

این محدودیت‌ها نشان می‌دهد که دادرسی کیفری در پرونده‌های پیچیده، علاوه بر نیاز به تخصص قضایی و کارشناسی دقیق، نیازمند اصلاحات قانونی و وحدت رویه روشن برای تسهیل فرآیند رسیدگی و کاهش تضادها است. تقویت هماهنگی میان سیاست کیفری، رویه قضایی و ابزارهای تحقیقاتی، می‌تواند ضمن حفظ عدالت، زمان و هزینه دادرسی را کاهش داده و اثر بازدارندگی مجازات‌ها را تقویت کند.

۳-۴- خلأ قانونی در معاملات فضولی و آثار قضایی

وجود خلأ قانونی در زمینه معاملات فضولی، یکی از چالش‌های مهم در رسیدگی به بزه انتقال مال غیر محسوب می‌شود و آثار قضایی قابل توجهی برجای می‌گذارد. قانون مدنی ایران، معاملات فضولی را در ماده ۳۰۸ و بعدی قانون مدنی مورد توجه قرار داده، اما تعیین حدود مسئولیت کیفری و تفاوت آن با انتقال مال غیر به‌طور شفاف مشخص نشده است. این ابهام موجب می‌شود که در پرونده‌های قضایی، تشخیص قصد سوء و علم مرتکب نسبت به مالکیت واقعی مال با دشواری مواجه شود و تفسیرهای متفاوت میان دادگاه‌ها افزایش یابد. آثار

^۱ - امانی شلمزاری، عزت الله و همکاران (۱۴۰۳)، تحلیل علمی-کاربردی قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول چاپ سوم، تهران: نشر حقوق پویا، ص ۱۲۳

^۲ - رسولی، علی (۱۴۰۳)، جستاری در قانون مجازات راجع به انتقال مال غیر، چاپ اول، انتشارات دادبخش، ص ۶۸

قضایی این خلا، عمدتاً در نحوه رسیدگی و صدور حکم خود را نشان می‌دهد. اختلاف در تعیین مجازات و مسئولیت کیفری میان انتقال‌دهنده، انتقال‌گیرنده و واسطه‌ها باعث طولانی شدن رسیدگی و گاه ایجاد نابرابری در اعمال عدالت می‌شود. علاوه بر این، فقدان معیار روشن برای تمایز میان معاملات فضولی و انتقال مال غیر، موجب تضعیف بازدارندگی مجازات و ایجاد فرصت سوءاستفاده در بازار معاملات می‌گردد.^۱

به منظور کاهش آثار منفی این خلا قانونی، رویه قضایی دیوان عالی کشور با تفسیر دقیق ارکان جرم و تأکید بر عنصر سوءنیت و قصد اضرار، تلاش کرده است وحدت رویه‌ای ایجاد کند. با این وجود، اصلاح قوانین و تعیین معیارهای روشن برای تشخیص معاملات فضولی از انتقال مال غیر ضروری است تا ضمن تضمین عدالت کیفری، امنیت اقتصادی و اعتماد عمومی به نظام حقوقی و بازار معاملات حفظ شود.

۳-۵- مشکلات انتساب مسئولیت کیفری به اشخاص حقوقی

انتساب مسئولیت کیفری به اشخاص حقوقی در پرونده‌های بزه انتقال مال غیر، یکی از پیچیده‌ترین چالش‌های نظام حقوقی ایران محسوب می‌شود. به‌طور سنتی، مسئولیت کیفری محدود به افراد حقیقی است و قوانین کیفری ایران، به‌ویژه قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، در برخورد با اشخاص حقوقی، چارچوب روشن و جامعی ارائه نکرده است. این محدودیت قانونی موجب می‌شود که در پرونده‌های مرتبط با شرکت‌ها، مؤسسات یا نهادهایی که از طریق مدیران یا کارکنان خود در انتقال غیرمشروع مال نقش دارند، تعیین مسئولیت کیفری دشوار گردد. یکی از مشکلات اصلی، تعیین علم، قصد و اراده متناسب با رکن معنوی جرم در شخص حقوقی است. مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی مستلزم احراز این است که تصمیم یا اقدام مدیریتی، همسو با قصد و علم به تحقق جرم باشد، اما تشخیص این موضوع در عمل دشوار و گاه مستلزم تحلیل پیچیده سلسله‌مراتب اداری و اختیارات تصمیم‌گیرندگان است. نبود معیار مشخص قانونی، امکان برداشت‌های متناقض از مسئولیت کیفری شرکت‌ها و نهادها را افزایش می‌دهد و باعث طولانی شدن رسیدگی و سردرگمی قضایی می‌شود.^۲

^۱ - آقای، سارا (۱۳۹۳)، جزای اختصاصی، تهران: انتشارات دوران‌دیشان، ص ۸۳

^۲ - اردبیلی، محمدعلی (۱۴۰۴)، حقوق جزای عمومی، جلد نخست، چاپ هفتاد و هفتم، تهران: نشر میزان، ص ۶۹

همچنین، آثار قضایی ناشی از این محدودیت، شامل کاهش اثر بازدارندگی و امکان سوءاستفاده از ساختارهای سازمانی برای دور زدن مسئولیت کیفری است. در غیاب چارچوب قانونی روشن، امکان اعمال مجازات متناسب یا الزام به جبران خسارت توسط شخص حقوقی محدود می‌شود و نقش افراد حقیقی مسئول در سازمان برجسته‌تر شده، در حالی که کل سازمان ممکن است از پاسخگویی کیفری معاف گردد.^۱

این چالش‌ها ضرورت اصلاح قوانین کیفری و تعیین معیارهای روشن برای انتساب مسئولیت کیفری به اشخاص حقوقی را برجسته می‌سازد تا هم عدالت کیفری و هم سیاست بازدارنده مؤثر در جامعه تضمین شود.

۳-۶- موانع عملی در تعقیب و اثبات جرم در دادگاه

رسیدگی به پرونده‌های بزه انتقال مال غیر، در عمل با موانع عملی متعددی مواجه است که تأثیر قابل توجهی بر تعقیب و اثبات جرم در دادگاه دارد. یکی از مهم‌ترین این موانع، پیچیدگی پرونده‌ها و تعدد افراد دخیل، از جمله انتقال‌دهنده، انتقال‌گیرنده و واسطه‌هاست. این پیچیدگی موجب می‌شود جمع‌آوری مدارک و شواهد کافی برای احراز رکن مادی و معنوی جرم دشوار گردد و روند دادرسی طولانی و پرهزینه شود.^۲

مشکل دیگر، ابهام و اختلاف در اسناد و مدارک مالکیت است. در بسیاری از پرونده‌ها، مالکیت با استفاده از اسناد عادی یا ناقص اثبات می‌شود و تعیین اعتبار این اسناد در دادگاه نیازمند کارشناسی دقیق است. این مسئله علاوه بر افزایش زمان رسیدگی، احتمال تفسیرهای متناقض و اختلاف رأی میان قضات را نیز افزایش می‌دهد و می‌تواند منجر به تضییع حقوق مالک شود.^۳

^۱ - حبیب زاده، محمد جعفر (۱۳۹۵)، جرایم علیه اموال، چاپ ششم، تهران: نشر سازمان سمت، ص ۹۵

^۲ - زاهدیان، مهران؛ پیروزپیمان، زهره (۱۴۰۳)، محشای جامع تحلیلی کاربردی قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول، چاپ دوم، تهران: انتشارات جنگل، ص ۱۱۲

^۳ - ظفری، محمدرضا (۱۳۸۹)، مبانی عدالت جزایی در حقوق اسلامی، چاپ اول، تهران: انتشارات امیر کبیر، ص ۵۴

همچنین، فقدان شواهد مستقیم برای اثبات عنصر معنوی جرم، یعنی علم و قصد اضرار مرتکب، از موانع عملی مهم است. احراز سوءنیت انتقال‌دهنده یا نقش معاونان و واسطه‌ها عمدتاً مبتنی بر قرائن و شواهد غیرمستقیم است و این محدودیت می‌تواند موجب تضعیف بازدارندگی مجازات و طولانی شدن رسیدگی گردد.^۱

در مجموع، این موانع عملی، ضرورت استفاده از روش‌های قضایی تخصصی، کارشناسی دقیق و وحدت رویه قضایی را برای کاهش تضادها و تضمین عدالت کیفری برجسته می‌سازد.

نتیجه‌گیری

بزه انتقال مال غیر به عنوان یکی از مهم‌ترین جرایم علیه اموال و مالکیت در حقوق جزای ایران، نقش اساسی در حمایت از حق مالکیت و تضمین امنیت معاملات ایفا می‌کند. قانونگذار با جرم‌انگاری این رفتار در قالب قانون انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸، تلاش کرده است از سوءاستفاده اشخاص در معاملات جلوگیری کرده و اعتماد عمومی در روابط اقتصادی را حفظ کند. این جرم زمانی محقق می‌شود که شخصی با علم به تعلق مال به دیگری، آن را بدون داشتن اختیار قانونی به شخص ثالث منتقل نماید. بررسی عناصر تشکیل‌دهنده این جرم نشان می‌دهد که تحقق آن مستلزم وجود ارکان قانونی، مادی و معنوی است. رکن مادی شامل عمل انتقال مال متعلق به غیر و ایجاد ضرر برای مالک واقعی است و رکن معنوی نیز بر آگاهی مرتکب نسبت به غیر بودن مال و قصد انجام انتقال استوار است. همچنین در مواردی که منتقل‌آیه با علم به غیر بودن مال در معامله دخالت داشته باشد، او نیز از منظر قانون مسئولیت کیفری خواهد داشت. در مجموع، جرم‌انگاری انتقال مال غیر بیانگر توجه قانونگذار به حفظ نظم اقتصادی، حمایت از مالکیت مشروع و جلوگیری از تزلزل در روابط معاملاتی است. با توجه به گسترش معاملات و پیچیده‌تر شدن روابط اقتصادی در جامعه، ضرورت تفسیر دقیق مقررات مربوط به این جرم و هماهنگی بیشتر میان قواعد کیفری و مقررات حقوقی و ثبتی بیش از پیش احساس می‌شود تا از بروز اختلافات و سوءاستفاده‌های احتمالی جلوگیری گردد.

^۱ - میرمحمدصادقی، حسین (۱۴۰۱)، جرایم علیه اموال و مالکیت، ویراست هشتم، چاپ شصت و دوم، تهران: نشر میزان، ص ۱۶۳

منابع و مأخذ

الف-منابع فارسی

- ۱- احدزاده، شیوا (۱۳۹۷)، جرم معامله یا تعهد معارض و مقایسه آن با جرم انتقال مال غیر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل
- ۲- اخلاقی کاسانی، علی (۱۳۹۶)، مبنای اعتبار تنفیذ معامله فضولی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی رشت
- ۳- اردبیلی، محمدعلی (۱۴۰۴)، حقوق جزای عمومی، جلد نخست، چاپ هفتاد و هفتم، تهران: نشر میزان
- ۴- اسدی، بهنام (۱۳۹۹)، جایگاه فقهی و حقوقی معاملات معارض در حقوق موضوعی ایران، نشریه قانون‌یار، شماره ۱۴
- ۵- اسماعیل تبار، احمد (۱۴۰۳)، بررسی ایرادات طرح الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری
- ۶- آقایی، سارا (۱۳۹۳)، جزای اختصاصی، تهران: انتشارات دوران‌دیشان
- ۷- امانی شلمزاری، عزت الله و همکاران (۱۴۰۳)، تحلیل علمی-کاربردی قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول چاپ سوم، تهران: نشر حقوق پویا
- ۸- امید، جلیل (۱۳۹۴)، تفسیر قانون در حقوق جزا، چاپ نخست، تهران: نشر مخاطب
- ۹- انصاری، مرتضی، (۱۴۲۰.ه.ق)، المکاسب، جلد ۴، قم: انتشارات اسماعیلیان
- ۱۰- باقری کمارعلیا، محمد؛ نصرتی صدقیانی، ناصر (۱۳۹۵)، بررسی امکان تحقق جرم علیه اموال مشاع توسط شریک، مجله پژوهش های حقوقی، شماره ۲۹
- ۱۱- باقری، سعید؛ ساسان نژاد، امیر هوشنگ (۱۳۹۰)، مسائل حقوقی پیرمون جرم کلاهبرداری، چاپ چهارم، تهران: انتشارات فردوسی
- ۱۲- بشیری، عباس؛ میرزائی، امیرحسین (۱۳۹۱)، حقوق کاربردی اراضی در ایران، تهران: نشر جنگل (جاودانه)
- ۱۳- بهرامی، بهرام؛ بهرامی، زهرا (۱۳۸۹)، معامله فضولی و انتقال مال غیر، تهران: انتشارات نگاه بینه
- ۱۴- پیکاکا، ژرژ (۱۳۷۰)، جرم شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی
- ۱۵- پیمانی، ضیاء الدین (۱۳۷۴)، بررسی تاریخی و تطبیقی قاعده تعدد جرم، چاپ سوم، تهران: چاپ نگین

- ۱۶-جلالی‌نیا، جعفر صادق (۱۳۹۶)، بررسی مبانی فقهی و حقوقی تنظیم سند رسمی معاملات اموال منقول، واکاوی اختلاف سازمان ثبت اسناد و املاک با نیروی انتظامی، نشریه فقه و حقوق معاصر، شماره پنج
- ۱۷-حیب زاده، محمد جعفر (۱۳۹۵)، جرایم علیه اموال، چاپ ششم، تهران: نشر سازمان سمت
- ۱۸-حسینی پور، محمد صادق (۱۳۹۳)، بررسی جرایم انتقال مال غیر و معامله معارض با معامله فضولی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت
- ۱۹-حیدری، حسن (۱۳۹۲)، اعمال صلاحیت کیفری در مورد جرائم ارتكابی، تهران: نشر سمت
- ۲۰-دارایی قادیکلایی، فرشاد (۱۳۹۶)، بررسی جرم انتقال مال غیر، اولین کنفرانس ملی کاربرد پژوهش‌های نوین در علوم انسانی (قائم‌شهر)
- ۲۱-داربوی، سید محمد (۱۳۹۱)، بررسی تحلیلی جرایم انتقال مال غیر و معامله معارض در حقوق ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی و غیر دولتی شهید اشرفی اصفهانی
- ۲۲-رزجی، علیرضا (۱۴۰۲)، آثار طرح مصوب الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری
- ۲۳-رسولی، سیده شهربانو (۱۴۰۲)، بررسی مجازات جرم انتقال مال غیر در حقوق ایران و انگلستان، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی هدف،
- ۲۴-علی (۱۴۰۳)، جستاری در قانون مجازات راجع به انتقال مال غیر، چاپ اول، انتشارات دادبخش
- ۲۵-ره‌پیک، سیامک (۱۳۸۶)، اجازه وارث معامله فضولی در قانون مدنی ایران، نشریه دیدگاه‌های حقوقی، شماره ۶۵
- ۲۶-زاهدی، عاطفه (۱۳۹۰)، کلاهبرداری در رویه‌ی قضایی، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل
- ۲۷-زاهدیان، مهران؛ پیروزی‌پیمان، زهره (۱۴۰۳)، محشای جامع تحلیلی کاربردی قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول، چاپ دوم، تهران: انتشارات جنگل
- ۲۸-زراعت، عباس (۱۳۹۳)، بررسی رابطه عقد فضولی و انتقال مال غیر، نشریه مطالعات اسلامی فقه و اصول، شماره ۹۸
- ۲۹-زرنگار، احمد (۱۳۹۴)، بررسی تطبیقی بزه‌های انتقال مال غیر و معامله معارض با معامله فضولی با تکیه بر رویه قضایی، دانشگاه پیام‌نور استان البرز

- ۳۰- زرنگار، احمد (۱۳۹۴)، بررسی تطبیقی بزه‌های انتقال مال غیر و معامله معارض با معامله فضولی با تکیه بر رویه قضایی، دانشگاه پیام‌نور استان البرز
- ۳۱- زینالی، توحید (۱۴۰۱)، جرم انتقال مال غیر در رویه دادگاه‌ها، چاپ پنجم، انتشارات چراغ دانش
- ۳۲- سخن‌پرا، فرشاد (۱۳۹۹)، بررسی کلاهبرداری و انتقال مال غیر از دیدگاه فقهای معاصر امامیه و حقوق جزایی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام
- ۳۳- شامبیاتی، هوشنگ (۱۴۰۱)، حقوق جزای اختصاصی (جرایم علیه اموال و مالکیت)، تهران: انتشارات مجد
- ۳۴- شهیدی، مهدی (۱۳۷۵)، فروش مال غیر بدون تنظیم سند رسمی، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، دوره سوم، شماره دوازده
- ۳۵- شیرزادی، مهدی (۱۳۸۸)، بررسی تحصیل مال از طریق نامشروع در حقوق کیفری ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم
- ۳۶- صفایی، حسین (۱۳۸۸)، قواعد عمومی قراردادها، جلد دوم، چاپ هفتم، تهران: نشر میزان
- ۳۷- طباطبائی یزدی، سید محمدکاظم (۱۳۸۹)، العروه الوثقی، جلد ۲، تهران: انتشارات دارالفکر
- ۳۸- طوسی (شیخ طوسی)، ابوجعفر محمد بن الحسن، بی تا، تهذیب الاحکام، جلد ۹، تهران: انتشارات دارالکتاب اسلامی
- ۳۹- ظفری، محمدرضا (۱۳۸۹)، مبانی عدالت جزایی در حقوق اسلامی، چاپ اول، تهران: انتشارات امیر کبیر
- ۴۰- عالی‌پور، حسن؛ سالاری فر، ابوذر (۱۳۹۲)، جرم انتقال مال غیر در حقوق کیفری ایران، نشریه دادرسی، شماره ۱۰۰
- ۴۱- عرب، عطیه (۱۳۹۵)، خرید و فروش غیرقانونی املاک و پیامدهای آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان
- ۴۲- عین‌اللهی، صالحه (۱۳۹۷)، بررسی ملاک‌های تمایز عقد فضولی با فروش مال غیر در حقوق ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی شهر قدس
- ۴۳- فروغی، وحید (۱۳۹۷)، تحلیل آثار حقوقی جرم انگاری معامله به مال غیر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران پردیس بین‌المللی ارس
- ۴۴- کامیار، غلام رضا (۱۳۸۷)، معامله‌ی معارض، ماهنامه کانون وکلای دادگستری، دوره ششم، شماره دوازدهم

- ۴۵- کریمی، علی (۱۴۰۱)، مطالعه تطبیقی ثبت معاملات غیرمنقول در رویه قضائی ایران و مصر، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی طلوع مهر
- ۴۶- کیومرثی، عادل و همکاران (۱۴۰۳)، تحلیل تقسیمات اموال منقول و غیر منقول قانون مدنی و خلاء ناشی از آن، فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره پنجم، شماره سوم
- ۴۷- محمدی گیسکی، اکرم‌سادات (۱۳۹۸)، مبانی فقهی حقوقی لزوم ثبت رسمی اموال غیرمنقول، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه میند
- ۴۸- ملک‌زاده، مهدی (۱۴۰۲)، امکان سنجی جرم‌انگاری انتفاع غیر مستقیم از جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز
- ۴۹- ملکی، محمد (۱۳۹۷)، بررسی تطبیقی معامله فضولی با فروش مال غیر و مجازات آن، همایش ملی حقوق اسلامی و مدیریت ۵۰- میرمحمدصادقی، حسین (۱۴۰۱)، جرایم علیه اموال و مالکیت، ویراست هشتم، چاپ شصت و دوم، تهران: نشر میزان
- ۵۱- ناصری مقدم، حسین و همکاران (۱۳۹۱)، جریان احکام و آثار فضولی در عقود اذنی، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، شماره ۶
- ۵۲- نظری نژاد کیشی، محمدرضا (۱۳۹۰)، نگاهی به «رد مال» در جرائم در حکم کلاهبرداری، دوفصلنامه کانون وکلای دادگستری گیلان (راه وکالت)، شماره ۵ و ۶
- ۵۳- هاشمی بیگی، غلامرضا (۱۳۹۹)، بررسی اثرات مثبت ثبت رسمی در کاهش تخلفات مربوط به اموال غیر منقول، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی فروردین قائمشهر
- ۵۴- وروایی، اکبر (۱۳۷۶)، بررسی جرم انتقال مال غیر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران
- ۵۵- ولدبیگی، جاسم (۱۳۸۸)، تصرف غیرقانونی در وجوه و اموال دولتی و عمومی در حقوق کیفری ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
- ۵۶- الیاسی، اقبال (۱۴۰۱)، بررسی ماهیت فروش مال غیر در مقایسه با معامله فضولی و مسئولیت کیفری ناشی از آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، جامعه المصطفی العالمیه
- ب- منابع عربی

۲- ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)، ابوجعفر محمد بن علی، بی‌تا، من لا یحضره الفقیه، جلد ۶، قم: دارالکتاب اسلامی

۳- جبلی عاملی (شهید ثانی)، زین‌الدین (۱۳۷۸ ه.ق)، الروضه البهیة فی شرح المعه دمشقیه، جلد ۳، نجف: مطبعه الادب

۴- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۳۸۳ ه.ق)، وسائل الشیعه، جلد ۱۳، تهران: انتشارات کتاب‌فروشی اسلامی

۵- مکی عاملی (شهید اول)، محمد بن جمال‌الدین، (۱۴۰۶ ه.ق)، المعه دمشقیه فی الامامیه، تهران: مطبعه حکمت

۶- نجفی، محمدحسن، (۱۳۹۷ ه.ق)، جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، جلد ۲۲، تهران: دارالکتب الاسلامیه

ج- منابع انگلیسی

۱- Edwards, L. & Others (۲۰۱۲). Tort law. New York: Delmar Cengage Learning. (۵th ed)

۲- Elliott, C., & Quinn, F. (۲۰۰۹). Tort law. Harlow, UK: Pearson Education Ltd. (۷th ed)

۳- Giliker, P. (۲۰۱۰). Vicarious liability in Tort: A comparative perspective. Cambridge: Cambridge University Press

۴- Glannon, J. W. (۲۰۱۰). The law of Tort. New York: Wolters Kluwer. (۴th ed)

۵- Horsey, K., & Rackley, E. (۲۰۱۳). Tort law. Oxford: Oxford University Press. (۳rd ed)

۶- Kionka, K. (۲۰۱۰). Torts in a nutshell. USA: West Academic Publishing. (۵th ed)

۷- Peel, E., & Treitel, C. M. (۲۰۱۰). Treitel on The Law of Contract. London: Sweet and Maxwell. (۱۲th ed)

Abstract

The offense of transfer of another's property is one of the significant crimes against property in Iranian criminal law, criminalized in order to protect ownership rights and ensure the security of transactions. This crime occurs when a person, without having ownership or legal authorization, transfers property belonging to another to a third party by any legal means. Under the Single Article Act on the Transfer of Another's Property (۱۹۳۰), such conduct is considered a criminal offense and is subject to punishment. An analysis of its legal structure shows that the legal, material, and mental elements—particularly the offender's knowledge that the property belongs to another and the intent to carry out the transfer—are essential for establishing criminal liability. The criminalization of this conduct plays an important role in safeguarding property rights and preventing fraudulent practices in commercial dealings.

Keywords: Transfer of Another's Property, Iranian Criminal Law, Property Rights, Crimes against Property, Elements of Crime